

Policy Brief 28.09.2023

Betydningen av bosted for utdanningsvalg

Andreas Fidjeland, Tora Knutsen og Magnus Eliasson Stubhaug

Det store flertallet av førstegangssøkerne til høyere utdanning har et lærested nær bostedet sitt. Likevel har majoriteten et lærested i en annen region som sitt førstevalg når de søker høyere utdanning. Vår analyse av søkertallene viser at mønstrene i valg av studiested og studieprogram på noen områder samvarierer med bosted. Særlig finner vi at søkere bosatt i eller nær universitetsbyene Oslo, Trondheim, Bergen og Tromsø skiller seg fra andre søkere ved i større grad å søke studieprogrammer med høyt karaktersnitt, og i mindre grad søke profesjonsutdanninger som sykepleie og lærerutdanning. Til gjengjeld er unge som ikke bor nær disse byene langt mer tilbøyelige til å velge profesjonsutdanninger, også blant dem med svært høyt karaktersnitt.

Det har lenge vært et sentralt prinsipp i norsk utdanningspolitikk at høyere utdanningstilbud skal ha god geografisk spredning. Dette gjenspeiles også i de politiske målsettingene utledet av Hurdalsplattformen, der det blant annet slås fast at det regionale utdanningstilbudet skal styrkes for å sikre at høyere utdanning er tilgjengelig for flest mulig, uavhengig av bosted og livssituasjon (Regjeringen, 2021). I tråd med denne målsettingen utvikles det nå flere desentraliserte utdanningsmuligheter for å legge til rette for at flere kan ta høyere utdanning regionalt, for eksempel gjennom en satsing på studiesentre (Kunnskapsdepartementet, 2022). En underliggende antakelse bak denne politikken er at geografiske avstander til utdanningstilbud kan være avgjørende for studievalg. En omfattende forskningslitteratur har vist at det kan være en sammenheng mellom reisevei og hvor-

vidt man studerer (se, f.eks., Hoxby, 2004 for en diskusjon). Vi har derimot behov for mer kunnskap for å kunne slå fast i hvilken grad reisevei kan forklare forskjeller i hva og hvor man studerer (Fidjeland og Hovdhaugen, 2022). I dette notatet ser vi nærmere på sammenhengen mellom bosted, tilgangen til ulike typer utdanningstilbud lokalt og regionalt, og utdanningsvalg for førstegangssøkere som kvalifiserer til kvoten for førstegangsvitnemål. Dette er sannsynligvis gruppen søkere som i størst grad er mobile med tanke på studiested, og som vi dermed kan forvente å se størst variasjon i hvor de ønsker å studere. Dersom valg av studiested har en sentraliserende effekt er det rimelig å forvente at effekten er størst blant de yngste søkerne.

Andelen som søker seg til høyere utdanning er høyest i storbyene

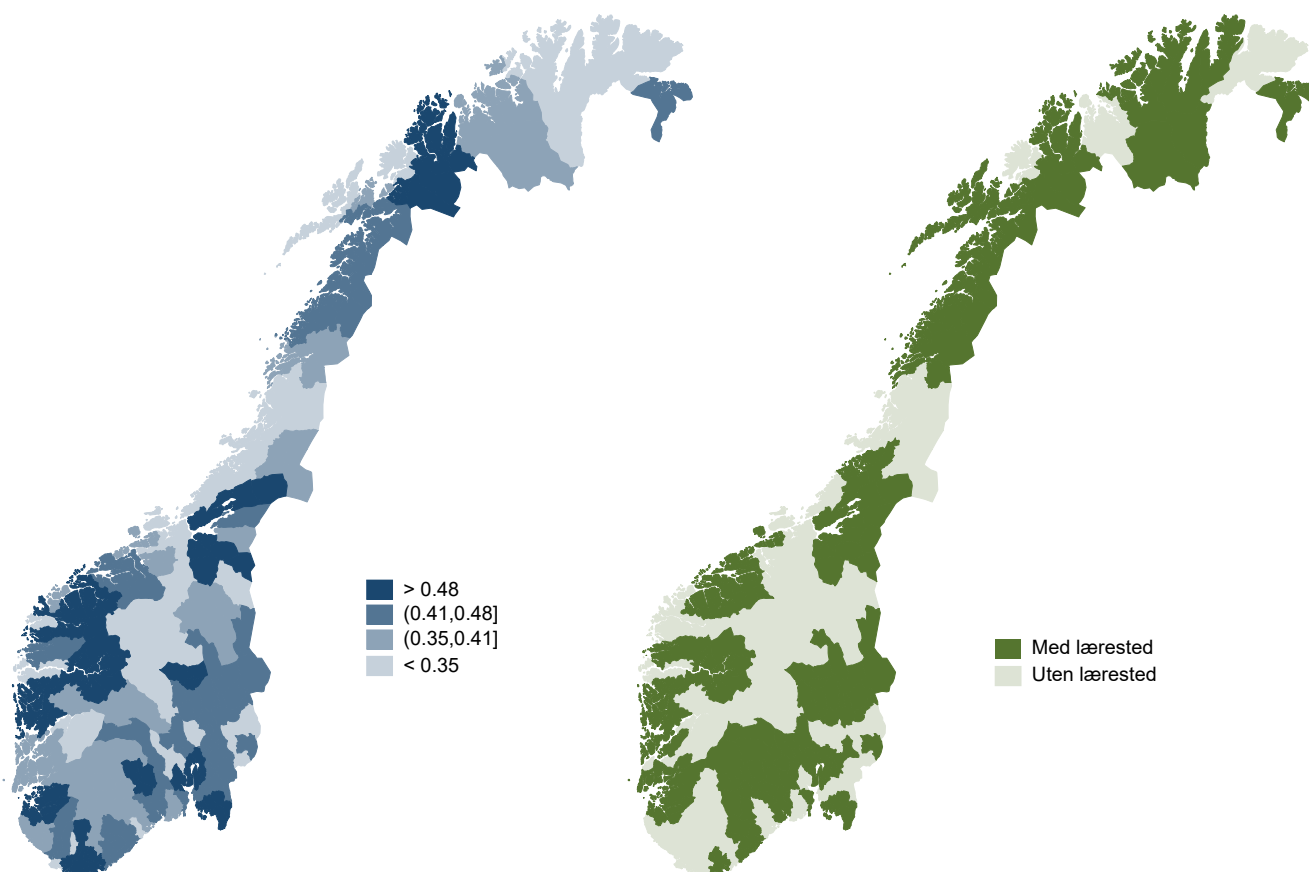
For å undersøke betydningen av nærhet til ulike utdanningstilbud tar vi utgangspunkt i søkerens pendlerregion. Pendlerregionene er en geografisk inndeling på nivå mellom fylke og kommune basert på pendlerstrømmer, og danner derfor et nyttig utgangspunkt for en avgrensning av rimelig reiseavstand til et lærested (se faktaboks under for mer informasjon). Vi definerer dermed en person som «bosatt nær et lærested» dersom det finnes en universitets- eller høyskolecampus i pendlerregionen de bor i på tidspunktet de søker høyere utdanning for første gang.

Vi begynner analysen med å vise den geografiske fordelingen av søkere til høyere utdanning. I Figur 1 viser vi oversikten over de ulike pendlerregionene og hvorvidt de har et lærested for høyere utdanning. I Ta-

bell 1 deler vi videre regionene inn i fire grupper etter hvorvidt de har et lærested for høyere utdanning i regionen, og i så fall hvilken type utdanningsinstitusjon det er snakk om (se faktaboks under for mer informasjon om hvordan vi har gjort denne inndelingen). Målet med en slik inndeling er å kunne si noe om sammenhengen mellom tilgangen til ulike studietilbud i nærheten av bostedet og valg av studium. Vi finner at andelen personer i alderen 19-21 år som søker høyere utdanning er høyere i regionene der det finnes et læ-

Tabell 1. Andelen som søker høyere utdanning i alderen 19 til 21 år på tvers av reisevei til ulike typer utdanningsinstitusjoner.

Lærested i pendlerregion	Antall regioner	Prosentandel
Ingen	42	36,5
Andre	12	46,2
Etablert universitet	30	43,0
Tradisjonelt universitet	4	77,2

Figur 1 – Tilgang og søking til høyere utdanning på tvers av pendlerregioner

Note: Kartet til venstre viser andelen av unge som kvalifiserer til kvoten for førstegangsvitnemål som søker høyere utdanning i hver pendlerregion. Mørkere farge indikerer høyere andel. Kartet til høyre viser hvilke pendlerregioner som har læresteder (i mørk grønn).

SSBs pendlerregioner

Pendlerregionene er består av 85 stabile statistiske enheter utviklet av SSB. Disse regionene deler Norge inn i geografiske områder som omfatter et enhetlig, regionalt handelsområde, og skal tilsvare nivå 4 i EUs standard for regional inndeling (NUTS). Flere byer og kommuner kan derfor inngå i samme pendlerregion, men regionen kan ikke overskride fylkesgrensene. Det vil for eksempel si at Oslo som pendlerregion omfatter kun Oslo kommune.

En pendlerregion defineres av at det for eksempel forekommer mye pendling mellom kommunene som inngår i regionen. Den spesifikke inndelingen kalles Standard for økonomiske regioner, ettersom definisjonen tar utgangspunkt i områdets økonomiske forhold. Til vårt formål velger vi å omtale dem som pendlerregioner, for å lette tolkningen av resultatene. Dokumentasjon av hvordan regionene er utarbeidet kan leses i SSBs notat:

[Standard for økonomiske regioner.](#)

Klassifisering av læresteder

I analysene fokuserer vi på forskjellene i søkemønstrene mellom søkere som har kort vei til ulike typer utdanningstilbud. For enkle fremstillingen velger vi derfor å dele de ulike lærestedene i tre kategorier, spesifisert under.

Tradisjonelt universitet: Omfatter universitetene i Oslo, Bergen, og Tromsø, og NTNU. Disse lærestedene tidligst fikk universitetsstatus, og skiller seg fra andre læresteder ved at de lenge har hatt enerett på å tilby noen av de mest prestisjetunge studieprogrammene, som medisin, profesjonsprogrammet i psykologi, og juss.

Etablert universitet: Omfatter universitetene i Stavanger og Agder, NMBU på Ås, og Nord universitet i Bodø. I denne gruppen har vi plassert lærestedene som har hatt universitetsstatus i minst 10 år.

Andre institusjoner (høgskoler og nye universiteter): Omfatter OsloMet, Universitetet i Sørøst-Norge og høgskolene. Denne gruppen omfatter lærestedene som enten er høgskole eller har hatt universitetsstatus i mindre enn 10 år. Mange av lærestedene i denne gruppen vil i større grad ha et regionalt fokus, og flere (særlig høgskolene) tilbyr hovedsak korte profesjonsprogrammer (sykepleie, lærer, ingeniør og lignende).

Vi gjør oppmerksom på for regioner med flere læresteder i ulike kategorier, definerer vi gruppene hierarkisk. For eksempel vil alle som bor i Oslo og Bergen på søketidspunktet være i gruppen med kort reisevei til et tradisjonelt universitet, selv om disse regionene har flere typer læresteder. På samme måte vil eksempelvis søkere i pendlerregionen som omfatter Stavanger, regnes med i kategorien «etablert universitet», selv om også høgskolen VID har en campus i Stavanger.

For kategoriene «tradisjonelt» og «etablert» universitet tar vi bare utgangspunkt i institusjonens hovedcampus. For eksempel vil en som søker NTNU i Trondheim bli plassert i gruppen «tradisjonelt universitet», mens en som søker NTNU i Gjøvik blir plassert i «andre institusjoner».

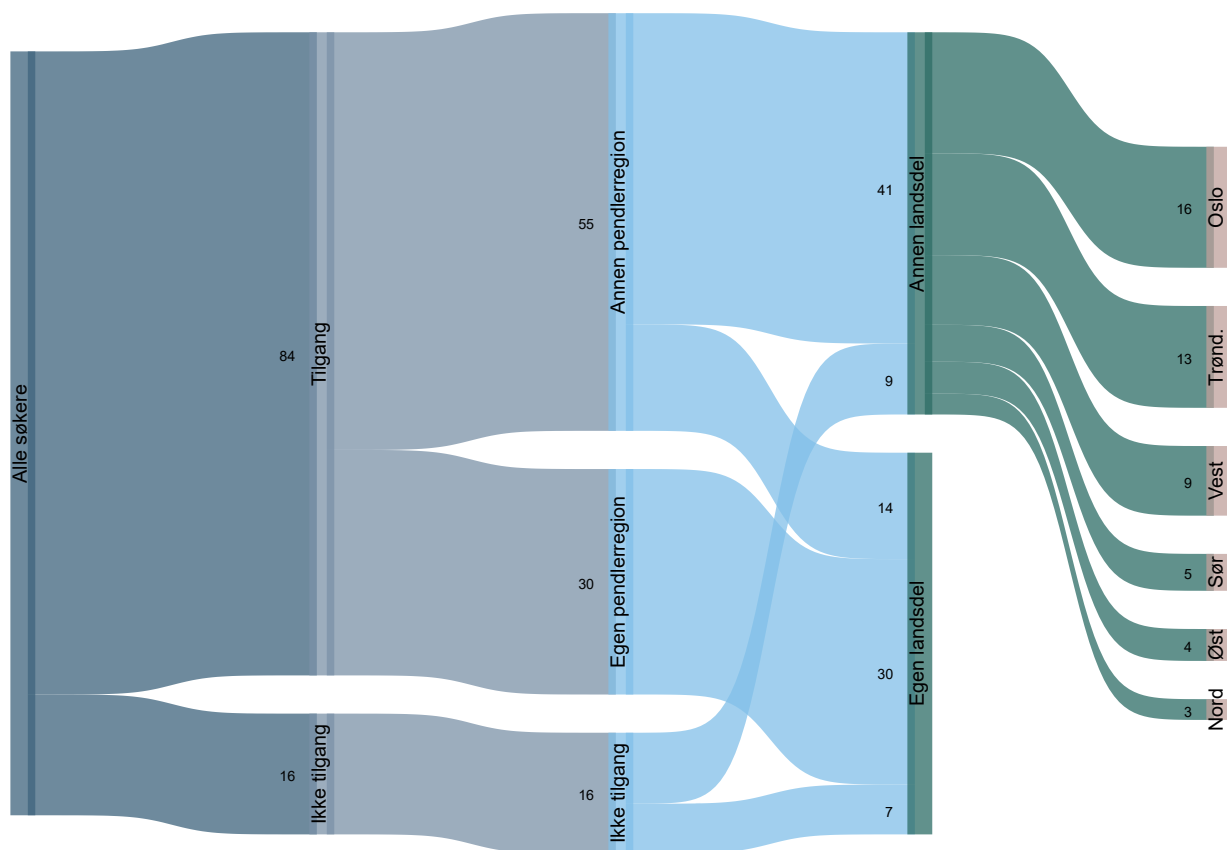
rested: I de 42 regionene uten et lærested søker 36,5 prosent av unge høyere utdanning, mens de tilsvarende andelene er mellom 40 og 50 prosent i regionene med enten en universitet- eller høgskolecampus. Det er flest pendlerregioner uten læresteder i innlandet og på Sørlandet. Aller høyest er andelen i de fire pendlerregionene der hovedcampusene til NTNU, Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, og Universitetet i Tromsø, (gruppen vi omtaler som de «tradisjonelle universitetene») ligger. I disse regionene søker hele 77,2 prosent høyere utdanning, det vil si mer enn dobbelt så høy prosentandel som i regionene uten et lærested. Blant dem med kort reisevei til enten et «etablert universitet» (det vil si et lærested som har hatt universitetsstatus i minst 10 år) eller en annen høyere utdanningsinstitusjon er andelen relativt lik med henholdsvis 43 og 46 prosent.

Flertallet søker seg ikke til lærestedene i egen pendlerregion

I Figur 2 viser vi hvordan søkerne fordeler seg regionalt, avhengig av hvorvidt de har tilgang til et lærested i pendlerregionen sin. Det store flertallet (84 %) av førstegangssøkerne i vårt utvalg har tilgang til et

lærested i sin pendlerregion. Av disse er det derimot kun en tredel som har et lærested i egen pendlerregion som førstevalg. Blant de søkerne som ikke har sin egen pendlerregion som førstevalg søker flertallet seg ut av sin egen landsdel.¹ Totalt for alle søkere finner vi at bare halvparten ønsker å bli værende i egen landsdel. Av de som søker seg til andre landsdeler søker flest seg til Oslo og Trøndelag, og færrest til fylkene i Nord-Norge og det øvrige Østlandet.

I Tabell 2 viser vi tilsvarende tall for hver av landsdelene. I den første raden ser vi at tilgangen til læresteder jevnt over er god, der rundt 80prosent av den aktuelle populasjonen bor i en pendlerregion som har en høgskole- eller universitetscampus. I rad to viser vi andelen av søkere som har tilgang til et lærested i egen pendlerregion. Andelen som har slik tilgang er jevnt over høyere, noe som indikerer at disse pendlerregionene er noe overrepresentert i søkermassen. Andelen varierer noe på tvers av landsdelene, men er jevnt høy. Den laveste andelen søkere med kort reisevei til et lærested finner vi i landsdelen «Øvrig Østland» med 74,8 prosent. Vi ser derimot store forskjeller i sannsynligheten for at søkere bosatt i de ulike landsdelene prioriterer hjemregionen. Særlig ser vi at andelen «hjemmesøkere», det vil si søkere som har en institusjon i

sin egen pendlerregion som førstevalg, er høy i Oslo, Vestlandet og Trøndelag. I disse landsdelene er andelen hjemmesøkere nær, eller over 50 prosent. I tillegg finner vi i alle tre tilfellene at det er andelen søkere bosatt i pendlerregionene som inneholder campusene til UiO, UiB og NTNU i Trondheim som driver den høye andelen. Til sammenligningen er andelen hjemmesøkere i Viken og Innlandet 7,8 prosent, det til tross for at også tre fjerdedeler av disse søkerne har et utdanningstilbud i sin hjemregion. Videre ser vi av den

siste raden i Tabell 2 at dersom en søker ikke har sin egen pendlerregion på første plass, er sannsynligheten stor for at de heller ikke søker seg til et annet lærested i samme landsdel. Med andre ord viser dataene at dersom en først søker seg bort fra hjemregionen, er det vanlig å søke seg til en annen del av landet. Den høyeste andelen som forblir i egen landsdel finner vi i Nord-Norge, men også her velger over 60 prosent en institusjon i en annen landsdel som sitt førstevalg.

Tabell 2- Foretrukne studiesteder på tvers av landsdeler.

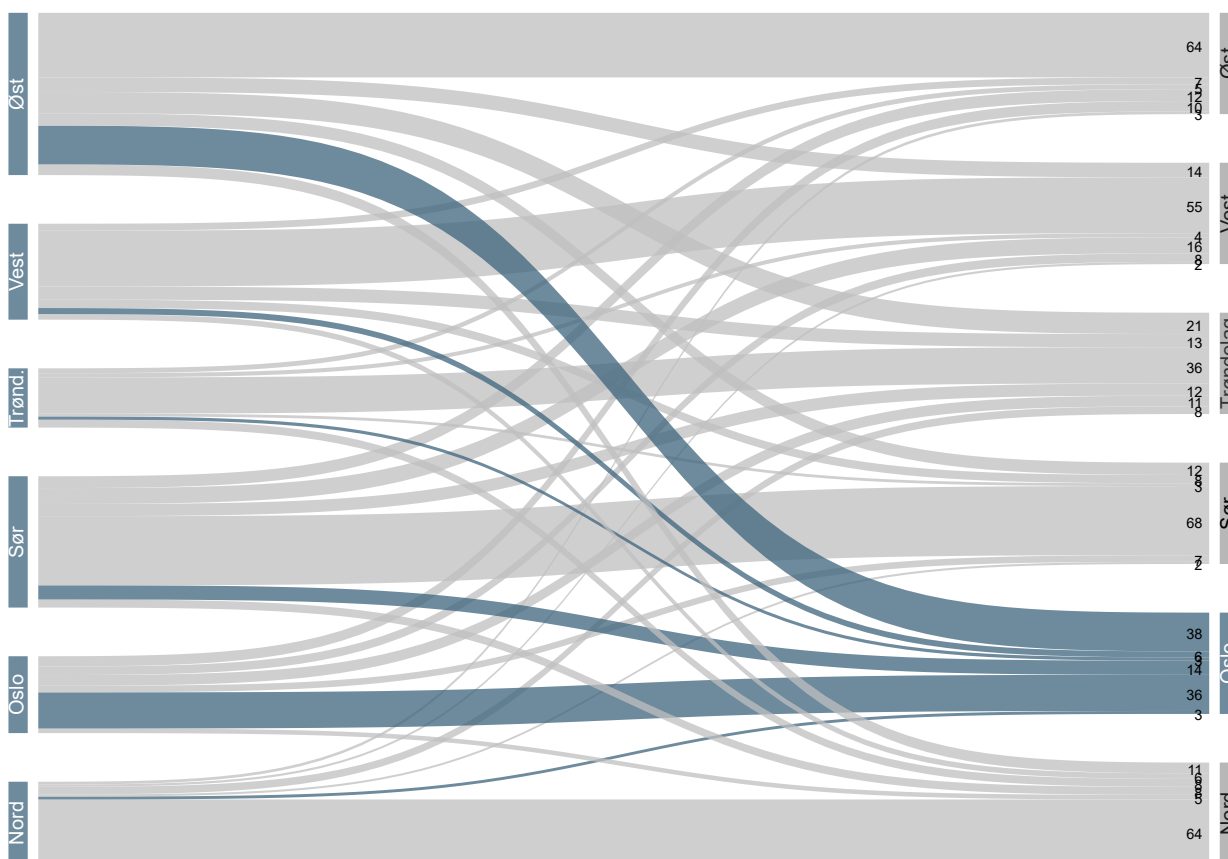
	Oslo	Sør-Norge	Vestlandet	Trøndelag	Øvrig østland	Nord-Norge	Totalt
Andel personer 19-21 med lærested i egen pendlerregion	100	66,0	82,5	81,7	77,5	83,6	80,3
Andel søkere med lærested i egen pendlerregion	100	76,9	88,4	90,0	74,8	87,8	84,2
Andel søkere med lærested i egen pendlerregion som førstevalg	56,8	21,7	33,5	57,7	7,8	33,5	34,4
Hvis nei, andel søkere med egen landsdel som førstevalg	0	32,9	28,6	30,3	21,2	38,6	34,7

Note: Tabellen angir andelen av førstegangssøkere som har et lærested i sin egen, eller en annen pendlerregion på første plass i søknaden. Kolonnene angir landsdelen søkeren er bosatt i på søketidspunktet.

Tabell 3 – Foretrukne institusjonstyper på tvers av landsdeler.

Type institusjon søkt bland dem med...	Oslo	Sør-Norge	Vest-landet	Trøndelag	Øvrig Østland	Nord-Norge	Total
egen pendlerregion som førstevalg							
Tradisjonelt universitet	58,8	0	45,8	95,9	0	56,0	51,7
Etablert universitet	0	66,1	0	0	25,7	26,0	11,7
Andre	41,2	33,9	54,2	4,1	74,3	18,8	36,5
annen pendlerregion som førstevalg							
Tradisjonelt universitet	49,9	34,7	42,5	48,4	43,3	65,3	43,7
Etablert universitet	18,3	33,5	12,2	14,9	8,8	11,6	17,1
Andre	31,9	31,9	45,3	36,8	47,9	23,1	39,2
annen landsdels som førstevalg							
Tradisjonelt universitet	49,9	54,7	51,4	35,3	56,0	60,6	53,3
Etablert universitet	18,3	4,8	18,4	23,6	7,3	9,7	10,9
Andre	31,9	40,5	30,2	41,1	36,7	29,7	35,8

Note: Tabellen angir andelen av førstegangssøkere i en landsdel som har en institusjon i de aktuelle kategoriene på førsteplass i søknaden. Kolonnene angir landsdelen søkeren er bosatt i på søketidspunktet. Tradisjonelt universitet henviser til UiO, UiB, NTNU og UiT. Etablert universitet henviser til UIS, UiA, NMBU og Nord. Resterende institusjoner er i kategorien Andre institusjoner.

Figur 3 – Søkerstrømmen mellom landsdelene

Note: Figuren viser andelen søkere til lærestedene i en gitt landsdel som er bosatt i hver av landsdelene på søketidspunktet. Venstre side angir bostedet, og høyre side angir institusjonens landsdel. Tykkere gren betyr større andel søkere fra landsdelen. Tallene er basert på søkerens førsteprioriterte ønske.

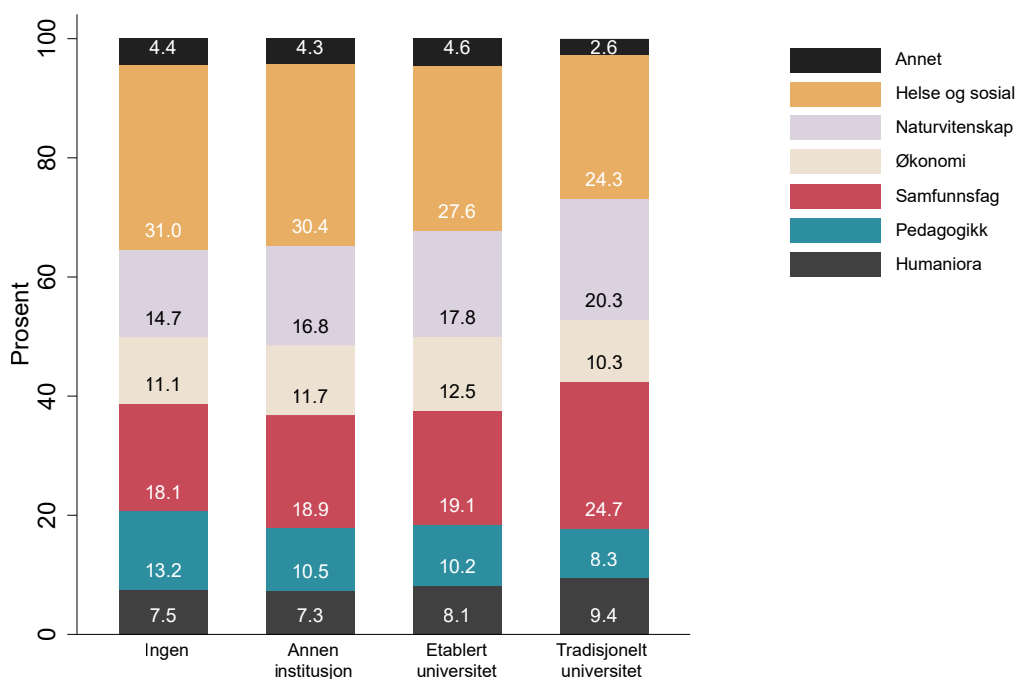
I Tabell 3 undersøker vi hvilke institusjonstyper søkere fra de ulike landsdelene prioriterer først i sin søknad. Tabellen viser at de tradisjonelle universitetene tiltrekker seg mange søkere, både blant dem som bor nær disse institusjonene og dem som bor lengre unna. Blant dem som har en institusjon i en annen pendlerregion enn sin egen som førsteprioritet, søker i underkant av 45 prosent seg til et av de fire tradisjonelle universitetene. Om vi kun ser på dem som søker seg til en annen landsdel, stiger andelen til 53 prosent. Til sammenligning er andelen som søker seg til et av de etablerte universitetene blant de som søker seg ut av egen pendlerregion 17,1 prosent og 10,9 prosent blant de som søker seg til en annen landsdel.

I Figur 3 illustrerer vi søkerstrømmene mellom landsdelene. Tykkelsen på hver av grenene angir hvor stor andel av søkerne til lærestedene i en gitt landsdel som kommer fra hver av de andre landsdelene. Foruten om i Oslo og Trøndelag rekrutteres det mest søkere fra egen landsdel. 36 prosent av søkerne til institusjonene i Oslo kommer fra eget fylke, mens ytterligere 38 % rekrutteres fra de andre fylkene på Østlandet. Det vil si at tre fjerdedeler av søkerne til Oslo-institusjonene kommer fra områder i nærheten av Oslo. Blant dem med læresteder i Nord-Norge på

førsteplass, kommer 64 prosent prosent fra samme landsdel og 11 prosent fra Østlandet utenom Oslo. Bare 5 % av dem som har et lærested i Nord-Norge bor i Oslo på søketidspunktet. I absolutte tall er det dobbelt så mange fra Nord-Norge som har et lærested i Oslo som førstevalg enn omvendt.

Unge med kort vei til de tradisjonelle universitetene skiller seg ut i valg av studieretning

Figur 4 viser at det generelt er en svak sammenheng mellom valg av fagfelt og reisevei til ulike typer utdanningsinstitusjon. Det vil si at førstegangssøkere fordeler seg relativt likt på tvers av fagfelt uavhengig av hvorvidt det er en utdanningsinstitusjon i pendlerregionen de kommer fra. Vi skiller som før mellom å ha kort reisevei til et tradisjonelt universitet, et etablert universitet eller en annen utdanningsinstitusjon. Unge med nærhet til et tradisjonelt universitet skiller seg noe ut ved at de i mindre grad har helse- og sosialfag og i større grad samfunnsfag og naturvitenskap på førstevalg, sammenlignet med de andre gruppene.

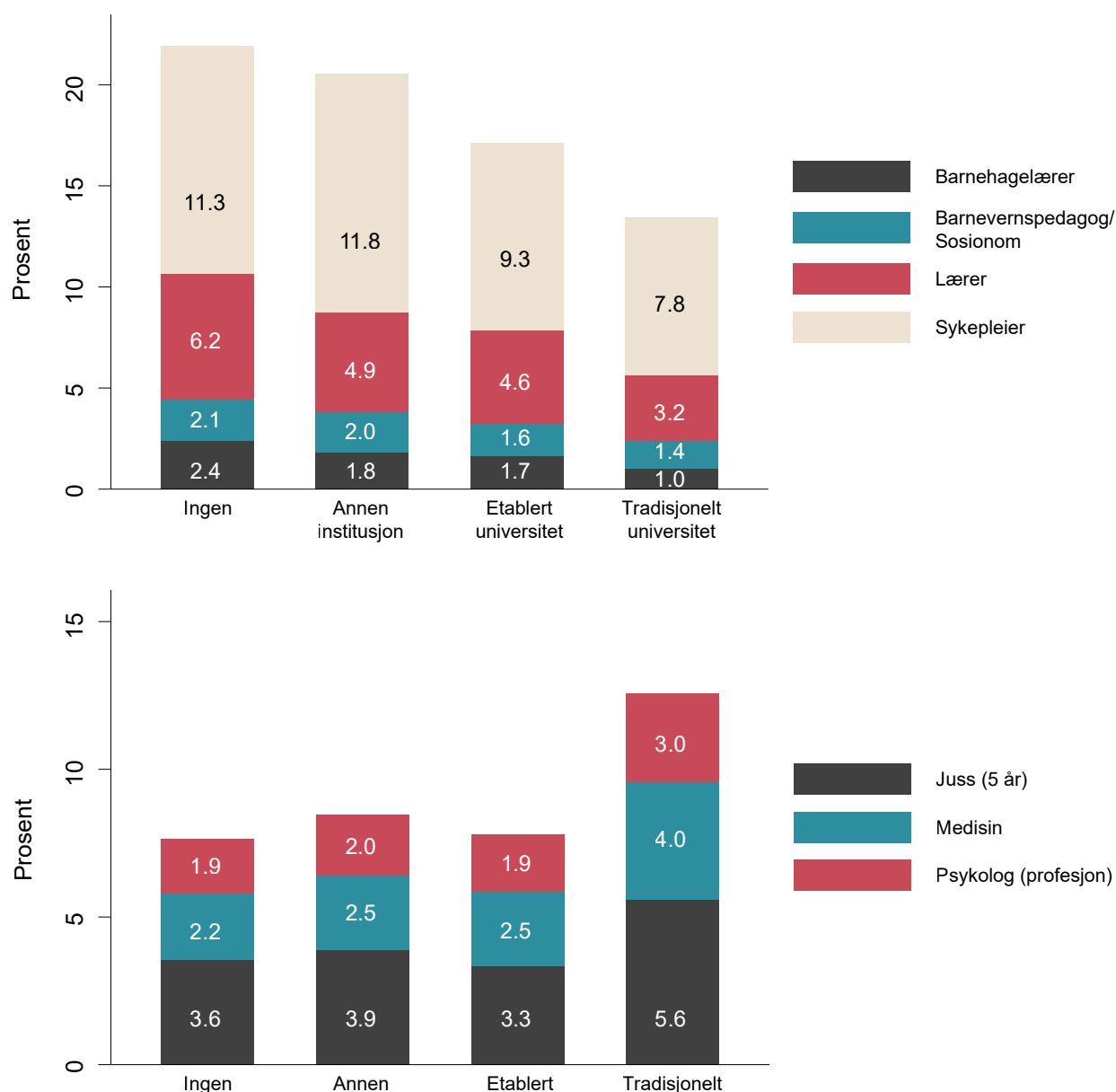

Figur 4. Søkeratferd fordelt på fagfelt og reisevei til lærested
 Note: Søylediagram som viser fagfelt på førstevalg på tvers av reisevei til lærested i egen pendlerregion. Prosent av alle søkere i gruppen.

Forskjellene er imidlertid større om vi ser nærmere på ulike profesjonsutdanninger. Figur 5 viser at andelen som søker seg til de selektive profesjonsutdanninger (i den forstand at det typisk kreves høyt karaktersnitt for å komme inn) som juss, medisin og psykologi, utdanninger som kun tilbys på de tradisjonelle universitetene i dag og som har høyt karaktersnitt for å komme inn, er 12,6 prosent blant de med kort reisevei til et tradisjonelt universitet, mot omkring 8 prosent i de andre gruppene. De andre gruppene er derimot mer tilbøyelige til å søke seg til lærer, sykepleie, barnehagelærer, sosionom eller barnevernspedagog, studietilbud som er godt spredt utover landet og ulike

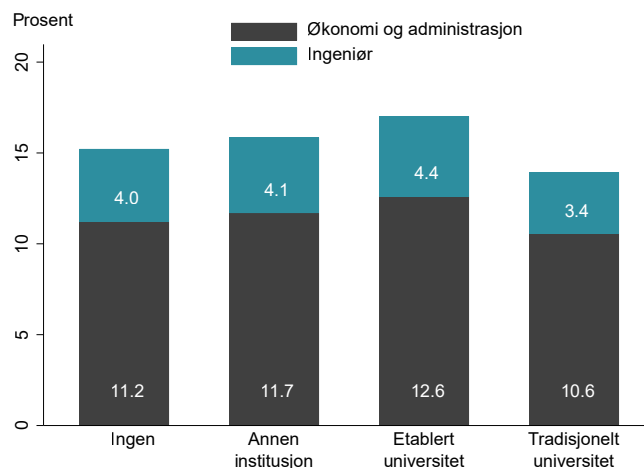
typer institusjoner. Blant søkere uten en høyere utdanningsinstitusjon i sin hjemregion er andelen som velger slike utdanninger (22 prosent), omtrent dobbelt så stor som blant dem fra en region med et tradisjonelt universitet.

Vi finner altså at hovedskillet i søkemønstre går mellom dem med kort reisevei til Bergen, Trondheim, Oslo eller Tromsø på den ene siden, og alle andre søkere på den andre. Det ser ut til å være mindre forskjeller mellom dem som har kort reisevei til andre utdanningsinstitusjoner og de som vokser opp i en region uten en utdanningsinstitusjon.

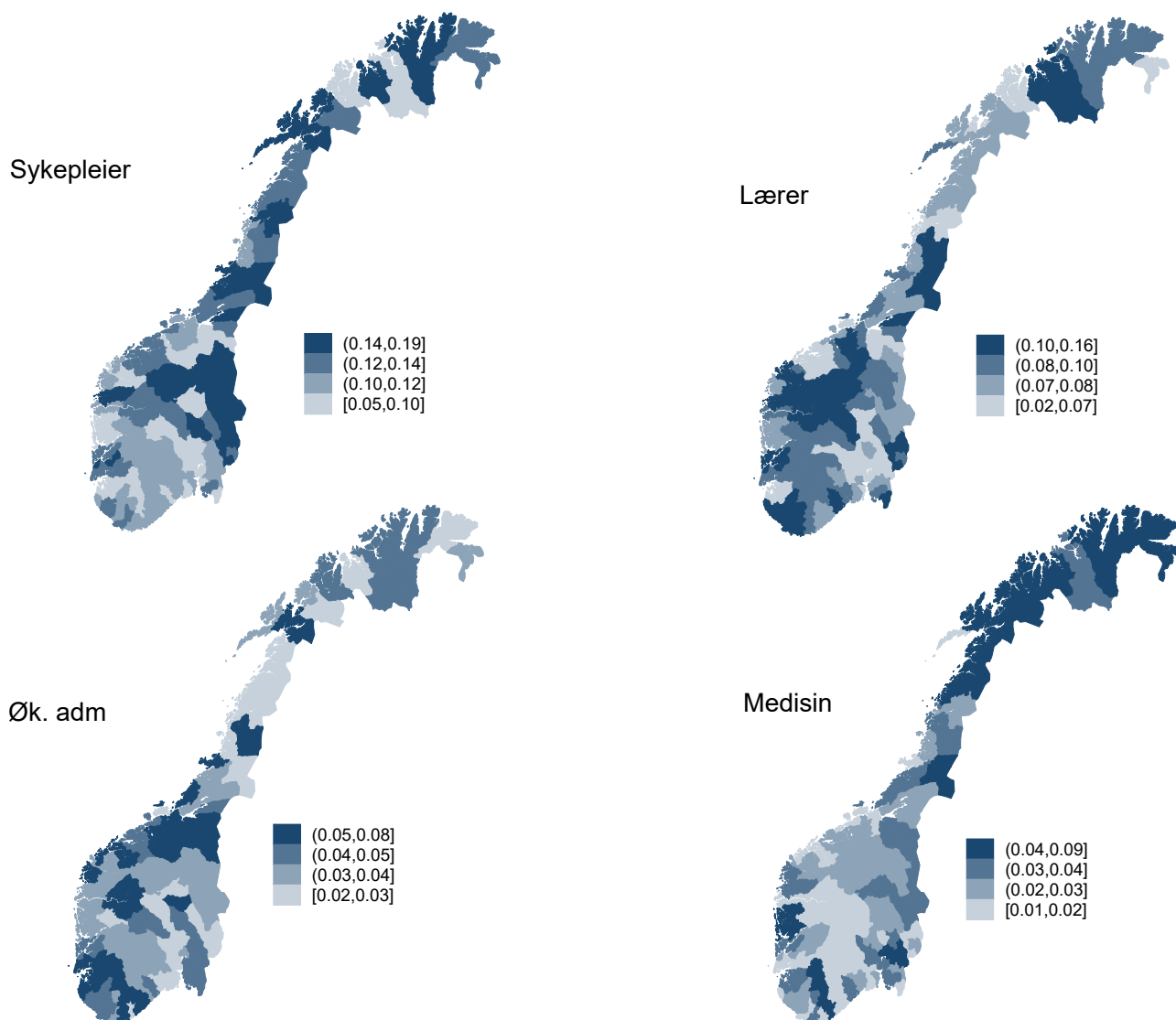

Figur 5: Søkeratferd fordelt på studievalg og reisevei til lærested
 Note: Søylediagrammer som viser andel med utvalgte profesjonsutdanninger på førsteplass på tvers av å ha lærested i egen pendlerregion. Prosent av alle søkere i gruppen.

Når det gjelder fagfelt som økonomi og administrasjon og ingeniørstudier, studietilbud som eksisterer både i og utenfor de store byene, er forskjellene mellom de ulike gruppene mindre markant. Figur 6 viser at andelen som tar økonomi-, administrasjon- eller ingeniørstudier er høyest for unge med kort reisevei til et etablert universitet. Blant disse har 12,6 prosent økonomi og administrasjon og 4,4 prosent ingeniørstudier som sitt førstevalg.

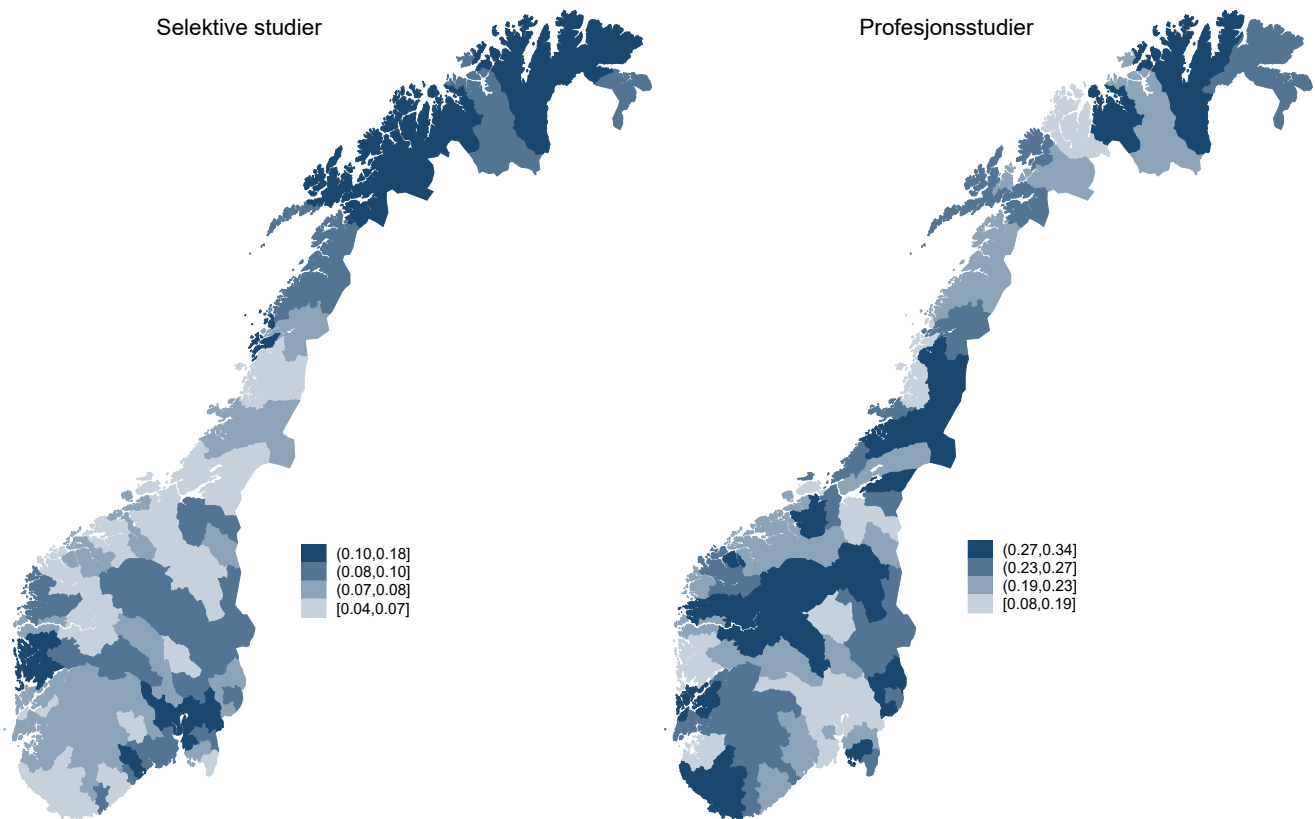
Figur 6: Søkeratferd fordelt på studievalg og reisevei til lærested
 Note: Søylediagrammer som viser andel med økonomi og administrasjon og ingeniørutdanning er på første plass på tvers av å ha lærested i egen pendlerregion. Prosent av alle søkere i gruppen.

Figur 7 – Søkemønstre på tvers av pendlerregioner

Note: Kartene viser andelen unge som kvalifiserer til primærkvoten som søker spesifikke studieretninger på tvers av pendlerregioner. Mørkere indikerer høyere andel.

Figur 8 – Søking til selektive studier og profesjonsstudier på tvers av pendlerregioner

Note: Kartet til høyre viser andelen unge som kvalifiserer til primærkvoten som søker seg til et av profesjonsstudiene (barnevern/sosionom, barnehagelærer, lærer, sykepleier) i hver pendlerregion. Kartet til venstre viser andelen som søker seg til et av de selektive studiene (juss, psykologi og medisin). Mørkere indikerer høyere andel.

Søkere fra distriktene velger oftere sykepleie og lærerutdanninger

Figur 7 viser andelen av førstegangssøkere i hver pendlerregion som søker seg til et utvalg av de mest populære studieretningene – lærer-, sykepleie-, medisin og økonomi og administrasjon-studier. Det er tydelige forskjeller i søkemønstre på tvers av regioner. Sykepleierstudiene rekrutterer spesielt godt fra Innlandet og Midt-Norge. Her ligger andelen søkere til sykepleierstudier mellom 14 og 19 prosent i noen regioner. Derimot er det relativt få som søker seg til sykepleierstudier fra Sør- og Vestlandet. Rekrutteringen til lærerstudiene er mer spredt, men spesielt god

på Vestlandet. Andelene som søker medisinstudier på førstevalg er spesielt høye i Oslo og Bergen, i tillegg til noen områder i Nord-Norge. I kartet til venstre i Figur 8 ser vi det samme mønstret for de selektive studieprogrammene generelt (det vil si, juss, psykologi profesjon og medisin). I kartet til høyre i Figur 8 har vi gruppert profesjonsutdanninger som typisk har lavere karaktersnitt for å komme inn (barnevern/sosionom, barnehagelærer, lærer, sykepleier). Vi ser at andelen som søker slike profesjonsutdanninger er lavere i storbyene (Oslo, Bergen, Trondheim). Samtidig er andelen høyere i regioner hvor det er få som søker selektive studier. Det er med andre ord motsatte tendenser enn det vi så i kartet over de selektive studiene.

Regionale forskjeller i studievalg også blant unge med svært høye karakterer

Vi har sett at det er vesentlige geografiske forskjeller når det gjelder studievalg og hvordan disse forskjellene utspiller seg om vi sammenligner søkere med kort og lengre reisevei til ulike typer læresteder. Særlig ser vi regionale forskjeller i graden det søkes til de selektive studieprogrammene, som har høye og lave karakterkrav for å komme inn. Det er grunn til å tro at søkerens førstevalg representerer søkerens preferanser, men også rimelig å anta at søkerne tar hensyn til hvilke studier det er realistisk å kunne komme inn på. Dermed kan den geografiske variasjonen vi observerer også skyldes forskjeller i karakterer fra videregående. For selektive studier som jus, psykologi og medisin kreves for eksempel et karaktersnitt over 5,5 (uten ekstrapoeng). Andelen med karaktersnitt over 5,5 er omtrent 2 prosentpoeng høyere blant dem fra pendlerregionene med et tradisjonelt universitet (5,6 prosent) enn blant de andre gruppene vi har sett på (3,5 prosent).²

Tabell 4 viser at også når vi kun ser på gruppen med svært høye karakterer, skiller de med kort reisevei til et tradisjonelt universitet seg noe ut når det gjelder valg av det vi har kalt selektive profesjonsutdanninger. I denne gruppen velger 44 prosent av førstegangssøkere med over 5,5 i snitt jus, psykologi eller medisin – fag som kun tilbys på de tradisjonelle universitetene. Tilsvarende andel er 34, 38, og 33 prosent for henholdsvis de uten en utdanningsinstitusjon, de med en annen utdanningsinstitusjon eller de med et etablert universitet i egen pendlerregion. Derimot

velger kun 2 prosent av de med høyt karaktersnitt og kort reisevei til et tradisjonelt universitet sykepleie- eller lærerutdanning, mot en omtrent dobbelt så stor andel i de andre gruppene. Forskjellene er ikke like tydelige når det gjelder ingeniør-, økonomi- og administrasjonsfag.

Majoriteten av søkere med høye karakterer søker seg til UiO, UiB, UiT og NTNU uavhengig av reisevei

En klar majoritet, syv av ti med over 5 i snitt, søker seg til UiO, UiB, UiT campus Tromsø eller NTNU campus Trondheim. Blant dem som har kort reisevei til et slikt universitet og over 5 i snitt gjelder dette hele åtte av ti. Blant dem med karaktersnitt over 5 som ikke søker seg til et tradisjonelt universitet, søker en av ti seg til et etablert universitet (UiS, UiA, Nord i Bodø eller NMBU) og 2 av 10 til en annen institusjon. Andelen som søker seg til et etablert universitet er en del høyere, 30 prosent, for dem med kort reisevei til et slikt universitet.

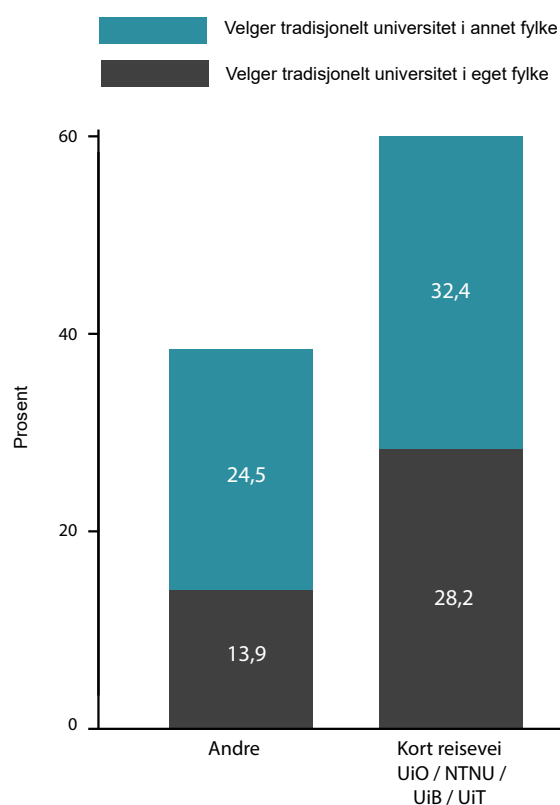
Blant de med et karaktersnitt mellom 4 og 5, er mønsteret relativt likt som i gruppen med over 5, selv om andelen som søker seg til et de tradisjonelle universitetene ligger rundt 20 prosentpoeng lavere for alle søkerne enn blant dem med høyest snitt. Enda lavere er andelen som søker seg til et tradisjonelt universitet blant dem med et karaktersnitt under 4. I denne gruppa søker mindre enn 1 av 4 seg til et tradi-

Tabell 4: Andelen som søker ulike utdanninger blant førstegangssøkere med karaktersnitt over 5.5 på tvers av reisevei til utdanningsinstitusjon

Utdanningsinstitusjon i pendleravstand:	Ingen	Andre institusjoner	Etablert universitet	Tradisjonelt universitet
Fag på førstevalg	%	%	%	%
Ingeniør	1.5	1.7	1.6	0.8
Jus (5år)	8.6	8.5	6.5	9.3
Lærer	4.1	2.0	2.4	0.8
Medisin	18.9	21.7	19.9	27.6
Økonomi og administrasjon	4.4	4.6	4.9	3.8
Psykologi (profesjon)	6.0	7.7	6.7	7.5
Sykepleie	2.6	2.2	1.6	1.2

sjonelt universitet om de bor i en region uten et slikt universitet. Om de derimot har kort reisevei til et tradisjonelt universitet, øker andelen til 4 av 10. De med relativt lavt karaktersnitt søker seg i stedet til en utdanningsinstitusjon i gruppa «andre». Det vil si enten en høyskole eller en institusjon som har fått universitetsstatus etter 2016. Det er altså en klar korrelasjon mellom karaktersnitt og hvilken type utdanningsinstitusjon unge velger, for dem med og uten kort reisevei til høyere utdanningstilbud.

Selv om unge med kort reisevei til et tradisjonelt universitet søker seg til disse lærestedene uavhengig av karaktersnitt, viser Figur 9 at denne tendensen ikke nødvendigvis drives av at søkerne velger universitetet i hjemregionen. Figur 9 viser at omtrent seks av ti blant unge med kort reisevei til et tradisjonelt universitet søker seg til et tradisjonelt universitet. Men, andelen som søker seg til et tradisjonelt universitet i et annet fylke er faktisk høyere (32,4 prosent) enn andelen som søker seg til universitetet i eget fylke.³

Figur 9: Søylediagrammer som viser andelen som søker seg til et tradisjonelt universitet i hjemfylke og utenfor hjemfylke på tvers reisevei til et slikt universitet.

Tabell 5: Andelen som søker ulike typer institusjoner blant førstegangssøkere på tvers av reiseavstand til utdanningsinstitusjon og karaktersnitt

Institusjon i pendleravstand	Ingen	Andre institusjoner	Etablert universitet	Tradisjonelt universitet
Type institusjon på førstevalg:	%	%	%	%
Snitt under 4				
Andre	54.6	63.0	26.6	46.8
Etablert universitet	20.7	11.2	53.1	9.5
Tradisjonelt universitet	24.7	25.7	20.3	43.7
Karaktersnitt 4-5				
Andre	42.8	47.4	21.3	32.9
Etablert universitet	18.5	10.4	47.0	7.5
Tradisjonelt universitet	38.7	42.2	31.7	59.6
Karaktersnitt over 5				
Andre	22.4	26.0	13.4	15.7
Etablert universitet	13.3	7.0	29.7	3.9
Tradisjonelt universitet	64.3	67.0	56.8	80.4
N	27 333	60 620	24 470	58 632

Avslutning

I dette notatet undersøker vi samvariasjonen mellom nærhet til læresteder for høyere utdanning og valg av studie blant førstegangssøkerne. Mer konkret ser vi på betydningen av å bo i pendleravstand til ulike typer utdanningsinstitusjoner. Over 80 prosent av førstegangssøkende er fra en pendlerregion med et lærested for høyere utdanning. Selv om en majoritet av søkerne har et høyere utdanningstilbud i egen pendlerregion, søker de fleste seg til en utdanning utenfor regionen. Det er Oslo og Trondheim som i størst grad tiltrekker seg disse søkerne og Nord-Norge, Sør-Norge og Østlandet utenfor Oslo som har høyest andel søkere fra egen landsdel. Den høye andelen søkere fra andre fylker i Oslos tilfelle, reflekterer i stor grad at byen tiltrekker seg søkere fra resten av Østlandet.

Videre finner vi at andelen som søker seg til sykepleie- og lærerutdanning er høyere utenfor de store byene. Også blant elever med svært høye karakterer finner vi dette mønsteret, selv om de fleste i denne gruppen søker seg til universitetene i Oslo, Bergen, Tromsø og Trondheim. De tradisjonelle universitetenes tiltrekningskraft ser blant annet ut til å reflektere at en betydelig andel av de med høye karakterer søker seg til de selektive utdanningene som kun tilbys ved disse universitetene.

For søkermassen som helhet ser vi at det er vanligst å søke seg til et lærested nært der du bor for dem som har kort reisevei til et av de tradisjonelle universitetene. 6 av 10 som bosatt i en pendlerregion som også inneholder et tradisjonelt universitet ønsker selv å studere ved et slikt lærested. Det er likevel ikke slik at den høye andelen drives av at de kun ønsker å studere ved universitetet de har kort reisevei til, disse søker også oftere studier ved de andre tradisjonelle universitetene. Vi ser særlig at søkerne med kort reisevei til et av de tradisjonelle universitetene skiller seg ut ved at de i større grad enn andre søker seg til selektive utdanninger som medisin, juss og psykologi, og i mindre grad til profesjonsutdanninger som sykepleie- og lærerutdanning. Dette kan kanskje forklares at de store universitetsbyene ofte har en høy befolkningsandel med høyere utdanning, ettersom utdanningspreferanser har en tendens til å samvariere med foreldrenes utdanningsnivå (Hovdhaugen, 2019; Helland, 2006). Generelt finner vi en tydelig korrelasjon mellom karaktersnitt og valg av utdanningsinstitusjon, en korrelasjon som kan se ut til å være sterkere enn sammenhengen mellom reisevei og valg av utdanningsinstitusjon.

Vi finner imidlertid små forskjeller mellom dem uten en utdanningsinstitusjon i egen pendlerregion og dem med kort reisevei til andre typer institusjoner. Det vil si at det ikke nødvendigvis er geografisk nærhet som avgjør hva unge velger å studere. Vi påpeker imidlertid at vi har begrenset analysen til å gjelde unge mellom 19 og 21 år. Dette ser ut til å være en relativt mobil gruppe ved at omtrent halvparten søker seg til læresteder utenfor egen landsdel. Det er mulig at det finnes større forskjeller i utdanningsvalg mellom dem med og uten kort reisevei til høyere utdanning for andre aldersgrupper. Dersom populasjonen vi har analysert er den som er mest villig til å flytte på seg i forbindelse med studievalg kan vi betrakte resultatene våre som et øvre mål på i hvilken grad valg av studier og studiested kan være en pådriver for geografisk mobilitet. Vi understreker imidlertid avslutningsvis at analysene ikke tillater oss å trekke konklusjoner om årsakssammenhengen mellom bosted og studievalg. Vi kan ikke derfor uten videre konkludere med at en søker fra Innlandet ville tatt lignende studievalg som en fra Oslo dersom førstnevnte hadde et lærested med samme utdanningstilbud som UiO i sin hjemregion. Det trengs derfor mer kunnskap om årsakene bak at søkere bosatt nær de tradisjonelle universitetene skiller seg fra andre søkere i studievalgene de tar.

Sluttnoter

1. Vi definerer i analysen landsdelene (fylker som inngår i parentes) Oslo, Vestlandet (Vestland, Rogaland, og Møre og Romsdal), Sør-Norge (Agder, og Vestfold og Telemark), Trøndelag, Nord-Norge (Nordland, og Troms og Finnmark), og Øvrig Østland (Viken og Innlandet).
2. Det er verdt å merke seg at vi mangler karaktersnitt for omtrent 5 % av førstegangssøkerne. Disse fordeler seg relativt jevnt utover type institusjon og pendlerregion.
3. Merk at pendlerregionene ikke overskrider fylkesgrensene, dermed er alle i gruppen som har kort reisevei til Bergen og UiB, bosatt i Vestland fylke.

Om studien

Analysene i dette notatet er utført i forbindelse med prosjektet *Bosted, utdanningsvalg og arbeid (BUA)*, som inngår i en større rammeavtale NIFU har inngått med Kunnskapsdepartementet. Prosjektene i rammeavtalen skal blant annet fremskaffe ny kunnskap om betydningen av lokaliseringen av studiesteder, herunder fleksible og desentraliserte studietilbud, for rekrutteringen til høyere utdanning i alle deler av landet. Prosjektet tar for seg sammenhengene mellom bosted og utdanningsvalg, og mellom studiested og arbeidssted.

Til analysene i notatet har vi brukt data fra *Felles studentsystem (FS)* som er et felles informasjonssystem som samler student- og studiedata fra de fleste universiteter og høyskoler i Norge. Dataene forvaltes av kunnskapssektorens tjenesteleverandør, Sikt, på vegne av utdanningsinstitusjonene, og kan leveres ut til en tredjepart i forskningsøyemed etter skriftlig godkjenning fra institusjonene. Til dette notatet har vi brukt et datasett bestående av informasjon fra 21 institusjoner. For disse har vi tilgang til aidentifiserte data om alle som har søkt til eller studert ved institusjonen, deriblant informasjon om selve søknaden, opptak, studievalg, progresjon og karakterer på studiet. Vi har i notatet avgrenset analysene til å gjelde søkere som kvalifiserer til kvoten for førstegangsvitnemål i årene 2016–2022, det vil si søkere i alderen 19 til 21 år (fødselskullene 1997–2001). Dette for å ha en avgrenset populasjon å ta utgangspunkt i. I tillegg er det rimelig å anta at søkere i denne gruppen er de mest mobile, og resultatene fra analyser av denne gruppen kan dermed gi en øvre grense for i hvilken grad studievalg kan ha en sentraliserende effekt. For å lette analysene og fremstillingen tar vi kun utgangspunkt i søkerens første søknad.

Mer informasjon er tilgjengelig på prosjektets hjemmeside: [Rammeavtale forskning og utdanning](#).

Referanser

- Fidjeland, A. og Hovdhaugen, E. (2022). *Studenters motiver for valg av studiested*. [NIFU Arbeidsnotat 2022-5](#).
- Helland, H. (2006). Reproduksjon av sosial ulikhet. Er sosial bakgrunn av betydning for valg av utdanningsretning? *Sosiologisk Tidsskrift*, 14(1), 34-63.
- Hovdhaugen, E. (2019). Sosial ulikhet i elevers vei gjennom videregående opplæring i Bergen, Barcelona og Ghent. [NIFU Innsikt Nr. 17 - 2019](#).
- Hoxby, C. M. (Red.) (2004). *College Choices: The Economics of Where to Go, When to Go, and How to Pay for it*. University of Chicago Press.
- Kunnskapsdepartementet. (2022, 07. Juli). Regjeringa fordeler 184 millionar til desentraliserte utdanningar [Pressemelding]. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringa-fordeler-184-millionar-til-desentraliserte-utdanningar/id2922413/>
- Regjeringen (2021). Hurdalsplattformen for en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021-2025. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/cboadb6c6fee428caa81bd5b339501b0/no/pdfs/hurdalsplattformen.pdf>
- SSB. (1999). *Standard for økonomiske regioner: Etablering av publiseringsnivå mellom fylke og kommune*. Statistisk Sentralbyrå Rapport 99/6.

NIFU

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education

NIFU er et uavhengig samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt som tilbyr handlings- og beslutningsorientert forskning til offentlig og privat sektor. Forskningen omfatter hele det kunnskapspolitiske området – fra grunnopplæring, via høyere utdanning til forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i arbeidslivet.

NIFU

PB 2815 Tøyen, NO-0608 Oslo
www.nifu.no | post@nifu.no

NIFU-Innsikt
ISSN 2704-0771